

ГЛАСНИК

ДРУШТВА КОНЗЕРВАТОРА СРБИЈЕ

Београд, 2014.

38

Емилија Николић

УДК: 904:72.053/.054"652"(497.11) ; 711.52:902(497.11)

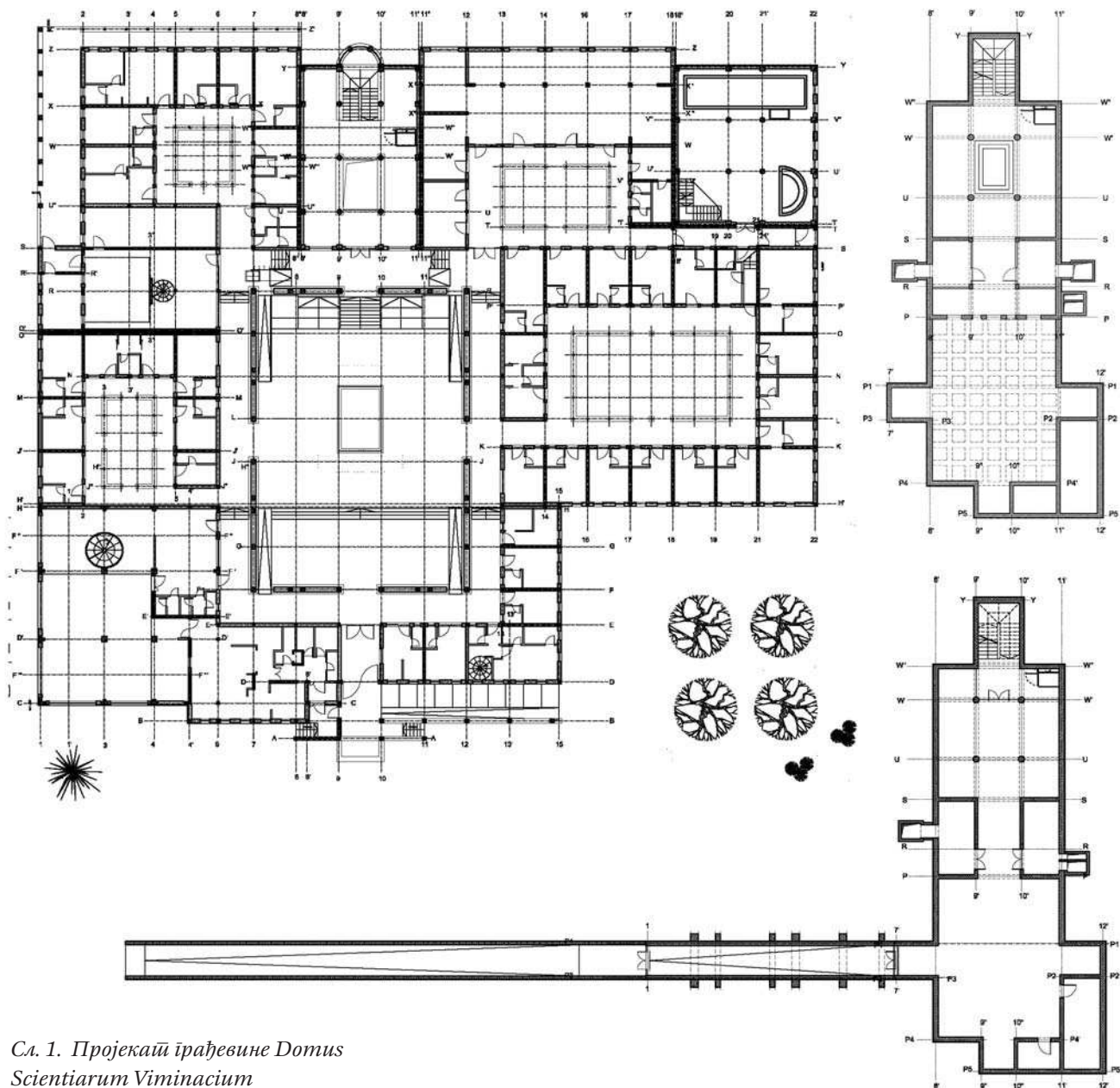
DOMUS SCIENTIARUM VIMINACIUM: КОМПОЗИЦИЈА И ДЕТАЉИ ОБЛИКОВАЊА

УВОД

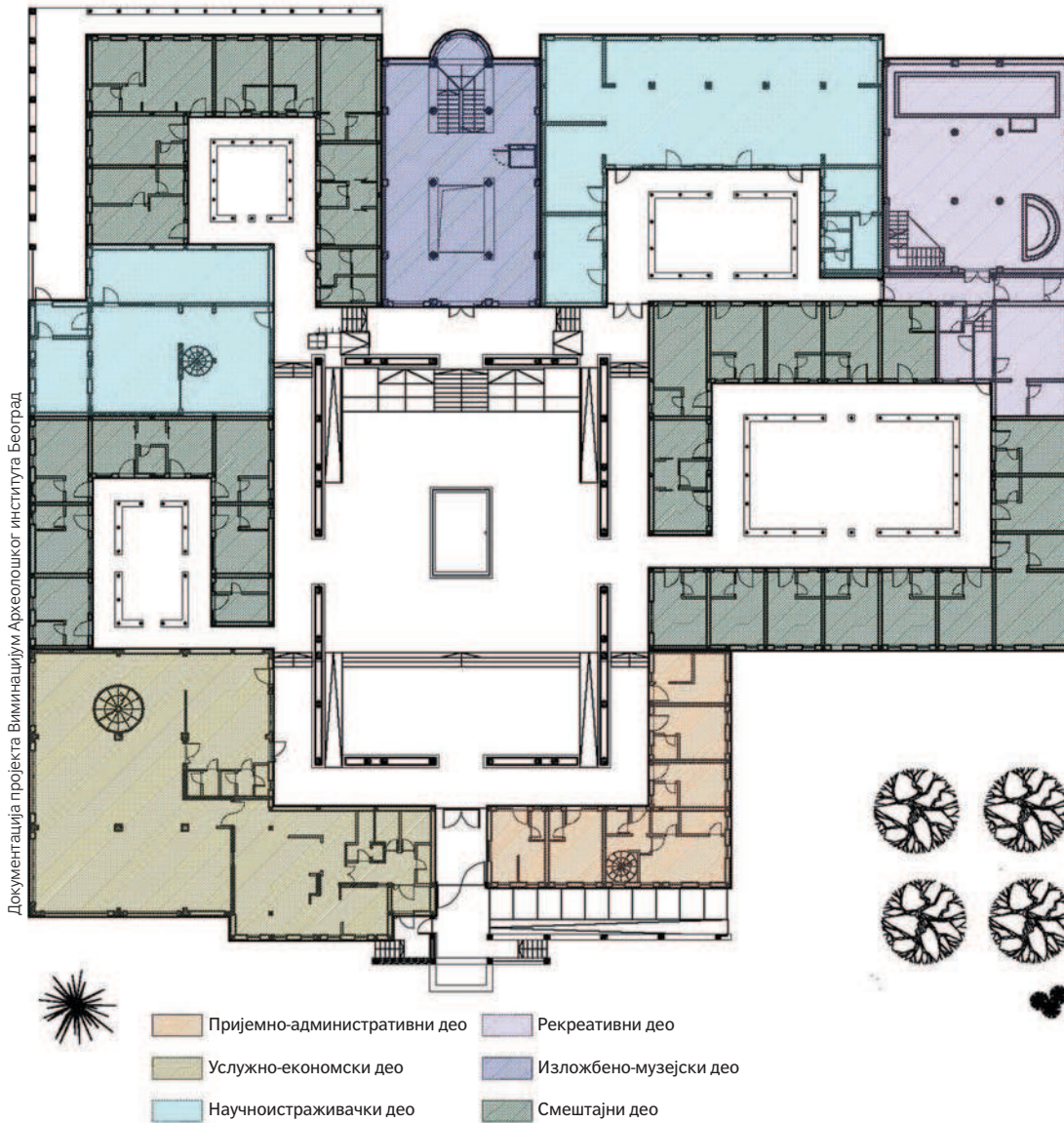
Почетак пројектовања археолошког научноистраживачког центра на археолошком налазишту Виминацијум, односно грађевине *Domus Scientiarum Viminacium*, можемо везати за 2004. годину када је настало прво идејно решење за ову грађевину. У последњих десет година њена конструкција и функција, композиција и обликовање добили су свој коначан садржај и изглед.

Развојем културног туризма настала је потреба за одржавањем и планирањем простора археолошких

налазишта, не само уз поштовање принципа заштите споменика културе већ и пратећи потребе посетилаца стварањем савремених физичких структура. На археолошком налазишту Виминацијум од 2003. до данас подигнуте су савремене грађевине које са античким остацима и инфраструктуром чине данашњи археолошки парк. Један од важних просторних сегмената Виминацијума представља грађевина археолошког научноистраживачког центра, односно *Domus Scientiarum Viminacium*, прва грађевина на Виминацијуму наменски изграђена за потребе научног

Сл. 1. Пројекат грађевине *Domus Scientiarum Viminacium*

развоја и туристичке промоције овог археолошког налазишта.¹

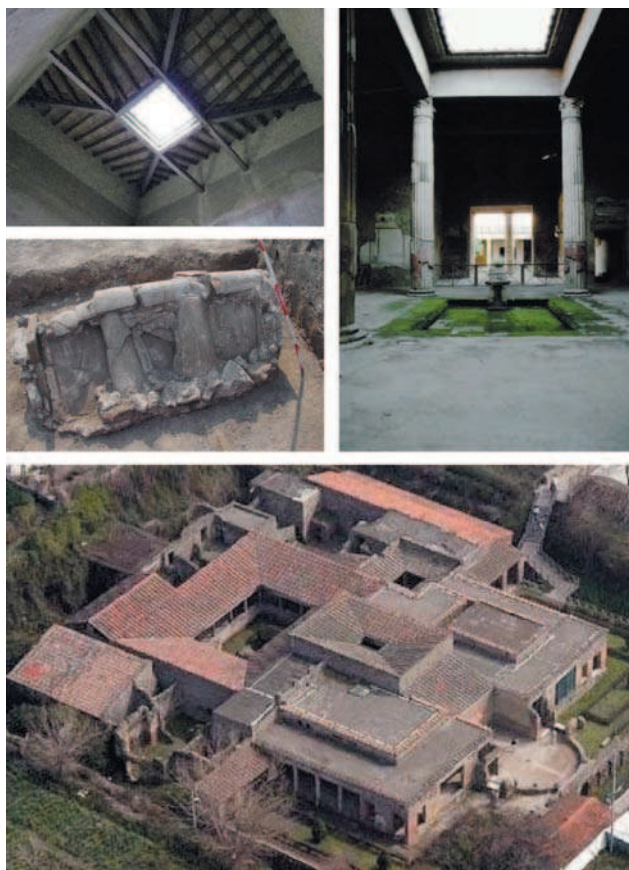
Од 2006. године, односно од почетка изградње грађевине, у њој се одвија рад археолошке екипе Виминацијума, а одржавају се и научни скупови, изложбе и различите државне и међународне свечаности. Међу њима треба издвојити Девети самит шефова држава југоисточне Европе, под окриљем Унеска, одржан у септембру 2011. године, као и државну изложбу „Константин Велики и Милански едикт 313: рађање хришћанства у римским

провинцијама на тлу Србије“, која је у грађевини била постављена током маја и јуна 2013. године.

ОСНОВНИ ПОДАЦИ О ГРАЂЕВИНИ

Грађевина Domus Scientiarum Viminacium налази се на археолошком локалитету Пиривој, у окружењу презентоване римске некрополе Маузолеја, смештена у простору између две природне терасе ка Дунаву, у непосредној близини удубљења површинског копа „Дрмно“.

¹ Овај чланак је настао као резултат пројекта „Виминацијум, римски град и легијски војни логор – истраживање материјалне и духовне културе становништва, применом најсавременијих технологија даљинске детекције, геофизике, ГИС-а, дигитализације и 3Д визуализације“ (Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије – бр. 47018). Тим аутора архитектонског пројекта археолошког научноистраживачког центра чине: др Миомир Кораћ, руководилац пројекта „Виминацијум“ Археолошког института Београд, Емилија Николић, дипл. инж. арх., истраживач-сарадник Археолошког института у Београду, Зоран Цекић, дипл. инж. грађ., мр Мирослав Лазовић, академски сликар, професор Факултета примењених уметности у Београду, и Брана Стојковић Павелка, дипл. инж. арх., шеф одељења за архитектуру Републичког завода за заштиту споменика културе, али и сви чланови археолошке екипе Виминацијума, као и инжењери, сарадници, мајстори и радници који су учествовали током израде пројекта и извођења грађевине.

Фотографије преузете с интернета

Сл. 3. Античка композиција грађевине у основи с њеном њерисцила – узори и реализација

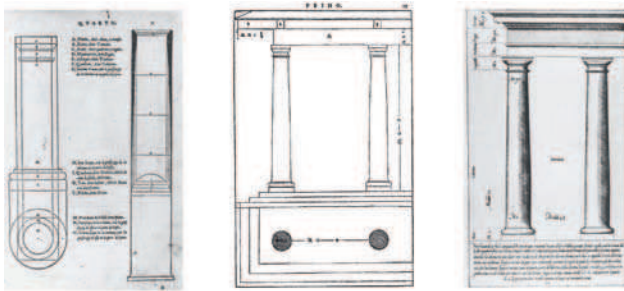
Грађевина је замишљена као конструкцијски и материјализацијски традиционалан, али технолошки савремено опремљен скуп крила разуђеног габарита. У грађевини су формирано садржаји у три подземна и четири надземна нивоа, али и у два галеријска и једном поткровном нивоу, тако пратећи нагиб терена (сл. 1). Грађевина је подељена у више функционалних целина, односно садржи пријемно-административни, услужно-економски, два научноистраживачка, рекреативни, изложбени и четири смештајна дела (сл. 2). Пријемно-административни део је приземни и обухвата канцеларије, депое за материјал и стан домара. Услужно-економски део је представљен кухињом и кафе-рестораном с приземљем и галеријом. Научноистраживачка целина грађевине састоји се од библиотеке са галеријом и салом за предавања, као и радионичке потцелине с лабораторијама и салама за рад истраживача. Рекреативни део грађевине је целина коју чине подземни и приземни ниво са базенима и парним купатилом. На два подземна и једном приземном нивоу изложбеног дела грађевине смештени су музејски и изложбени простори с депоима, сала за презентације и техничке просторије. Смештајни делови обухватају смештајне јединице за истраживаче, студенте и туристе. Уз грађевину се налази паркинг простор и изложбена, али и евакуационо-економска

Документација пројекта Виминацијум Археолошког института Београд

рампа која је у вези с подземним изложбеним простором. Околина грађевине је озелењена травнатим површинама и садњом дрвећа.

У конструктивном смислу приземни део грађевине је изведен највећим делом као масивна зидана конструкција. Простори великих висина и распона решени су у комбинацији скелетне армиранобетонске конструкције и дрвених носача. Кровови су изведени у класичној дрвеној конструкцији уз употребу масивног и лепљеног ламелираног дрвета, а поткровне таванице представљају ЛМТ конструкције. Галерија изнад трпезарије израђена је у дрвету, док је простор изнад библиотеке изведен употребом армираног бетона и дрвета. Таваница изнад централне изложбене сале касетирана је армиранобетонска конструкција чиме се савладава простор

Фотографије и цртежи преузети с интернета

Сл. 4. Обликовање централног перистила – узор и реализација

димензија 12,20 x 9,35m. Приземни део грађевине је фундиран на тракастим армиранобетонским темељима, док су подземни делови ободних армиранобетонских зидова и леже на армиранобетонским плочама.

Укупна нето површина грађевине је 3.107,97 m², од чега затворени простори заузимају површину од 2.517,95 m², а отворени и наткривени простори 590,02 m². У грађевини постоји 95 лежајева, трпезаријска сала може да прими 92 госта, а централна изложбена сала у најнижем подземном нивоу може бити и сала за презентације са 100 места за седење.

КОМПОЗИЦИЈА И ОБЛИКОВАЊЕ

На простору Виминацијума данас нема много остатака истражене, односно видљиве античке архитектуре. Пре изградње грађевине *Domus Scientiarum Viminacium*, доминантну архитектуру сеоских поља представљао је велики комплекс термоелектране „Дрмно”. У таквом амбијенту је требало поставити савремену грађевину научноистраживачке и туристичке намене, која ће и поред неизбежне постојеће конкуренције у величини постати доминанта простора, али не дозволити јој да преузме главну улогу, ону коју би на једном археолошком налазишту увек

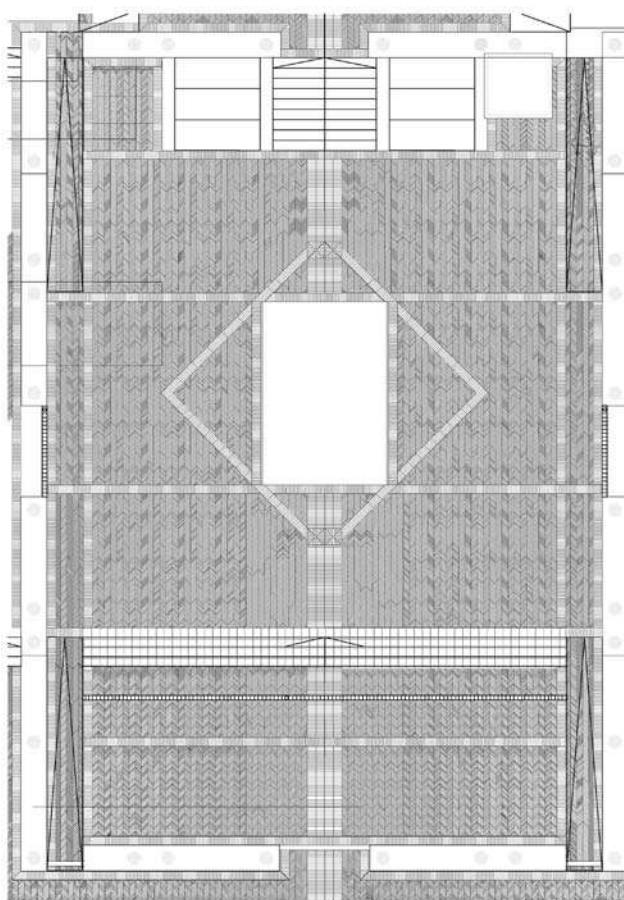
Документација пројекта Виминацијум Археолошког института Београд

требало да носе антички остаци, ма колико мало били очувани.²

Грађевина археолошког научноистраживачког центра пројектована је као кућа античке композиције у основи, с темом перистила која је од антике до данас остала заступљена у обликовању куће, уз преплитање античких, односно традиционалних и савремених материјала и функција. Својом композицијом косих једноводних, четвороводних и сложених кровова, ова грађевина је оријентисана ка унутрашњим дворишима. Подсећање на римску вилу грађевина највише дугује управо крововима чији велики број равни представља преплет површина благог нагиба (сл. 3). Висински наглашени у заједничким и јавним просторима, са осветљењем преко лантерни и покривањем керамичким црепом налик римском, уз употребу тегула и имбрикса, ови кровови доприносе утиску који носе римски атријум и вила.

Сви нивои приземља су међусобно повезани покривеним просторима налик античком перистилу с колонадом стубова кружног пресека и постаментима за седење материјализованим у камену. Обликовање централног перистила је настало уз обраћање тосканском и римском дорском стилском реду (сл. 4). Стопе и капители кружних стубова, као савремени израз ових најједноставнијих стилских редова, идеално цилиндрична тела стубова чине елегантнијим, али и стаменијим. Они визуелно носе улогу ослонаца стубова на каменим постаментима, али и носача масивних греда над њима. Крила грађевине, свако са својим перистилом и озелењеним двориштем, повезана су централним перистилом са двориштем поплочаним опеком и правоугаоном фонтаном.

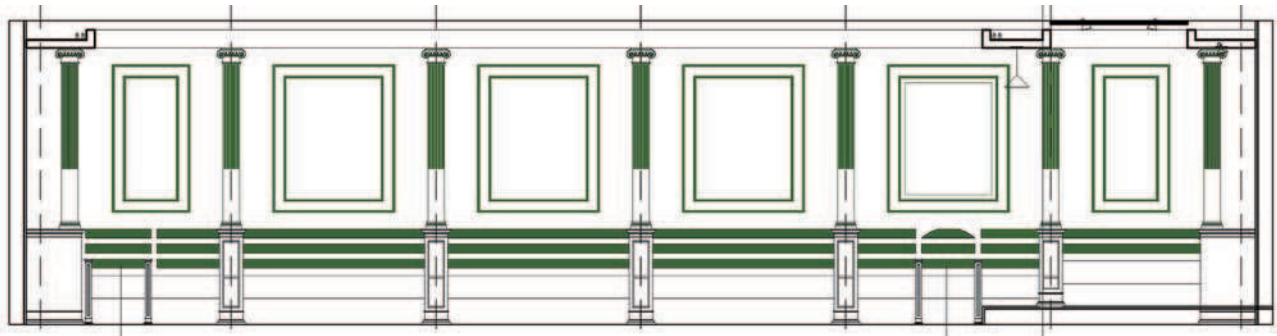
Зелени шкриљац, основни камен градитељства римског Виминацијума, овде је употребљен за зидање и облагање зидова, а опека, локални производ овог римског града, у грађевини је нашла место као материјал за поплочање централног дворишта и тротоара (сл. 5). Зелени шкриљац и опека су и током каснијих векова били важан грађевински материјал подручја, а и данас се исти камен експлоатише из каменолома који су Римљани користили. У локалним селима се још увек за сопствене потребе пече опека на имањима, а постоји и неколико савремених циглана у околини. Употреба ова два традиционална материјала у грађевини археолошког научноистраживачког центра на Виминацијуму један је мали део у процесу који би осим туристичког развоја једно археолошко налазиште требало да донесе локалној заједници и простору, односно у процесу очувања идентитета простора и одржања традиције људи који живе на њему.

Документација пројекта Виминацијум Археолошког института Београд

Сл. 5. Узорци материјала за поплочање централног дворишта и тротоара и пројекат поплочавања

² E. Nikolić, *Arheološki naučno-istraživački centar – Domus Scientiarum Viminacium*, *Arheologija i prirodne nauke* 4/2008 (2009), 95.

Сл. 6. Библиотека и сала за предавања

Унутрашњи простори су наглашени употребом декоративнијих класичних стилских редова. У библиотеци и сали за предавања наилазимо на дрвене пиластре с јонским капителом и јонским постаментом, потпуно античке орнаментике, али уз измену пропорција у складу с потребама простора. Зидови сале за предавања обложени су дрвеним панелима, на којима је техником урезивања „осликан“ зид с већ поменутих пиластрима и правоугаоним пољима уобичајеним у римском зидном сликарству (сл. 6). Осликани зидови централног перистила представљају ликовне композиције изведене с наглашеном поделом на три хоризонталне зоне, са уоквиреним пољима налик трећем помпејанском стилу, али без додатних мотива, уз употребу боја које срећемо и на фреско-сликарству Виминацијума. Осликана трафо-станица смештена поред грађевине такође носи савремену интерпретацију класичних стилских редова и орнаментике (сл. 7).

Рекреативни део грађевине је својим функцијама прилагођен савременом човеку, уз два базена и парно купатило. Међутим, ослањање на унутрашњу архитектуру римских терми довело је до настанка декорација у мозаику с митолошким представама и класичним орнаментима, као и извођења пода у опекама. Мозаичке представе су највише видљиве у изложбеном простору грађевине, где се може показати како изведена декорација утиче на утисак о основној архитектури једног простора. Армиранобетонски зидови, под и плафони највеће изложбене сале оплемењени су техником мозаика, што с мотивима и њиховом симболиком даје и коначан утисак о овом простору (сл. 8). Између глатких и необрађених бетонских површина и грубих, у мозаику обрађених површина одабрано је постизање топлијег изгледа за посетиоце и увођење класичне декорације у амбијент. Тежину масивне бетонске таванице „понели“ су у мозаику изведени пиластри, а полумрак бетонских холова и ходника заменила је светлост боја мозаика која је унела мистичност у простор.

Класични орнаменти у грађевини заступљени су као део декорације на подовима, плафонима и зидовима, осликани, изведени у мозаику, дрвету или опеци, али су уграђени и у елементе опремања. Намештај свих јавних простора у грађевини уникатан је и наменски израђен

Документација пројекта Виминацијум Археолошког Института Београд

за њих. Столице налик трону, с орнаментом од укрштених греда или летвица какви се налазе на римском намештају или оградама, столови с фризовима који прате стилске редове, постаменти за бронзане бисте с пропорцијом композитног стилског реда, а једноставније линије и без декорације, као и монументална дрвена улазна врата у грађевину с класичном поделом на поља од рамова и панела, неки су од елемената за које можемо рећи да представљају савремене елементе обликоване према класичним принципима, али и класичне елементе поново примењене на савремен начин.

ЗАКЉУЧАК

Увек је тешко након завршетка пројектовања и изградње једне грађевине описати потпуно процес њеног настанка. Грађевину чине архитектонски елементи чији је сваки детаљ рационално осмишљен унапред, они елементи чији је настанак последица неизбежних

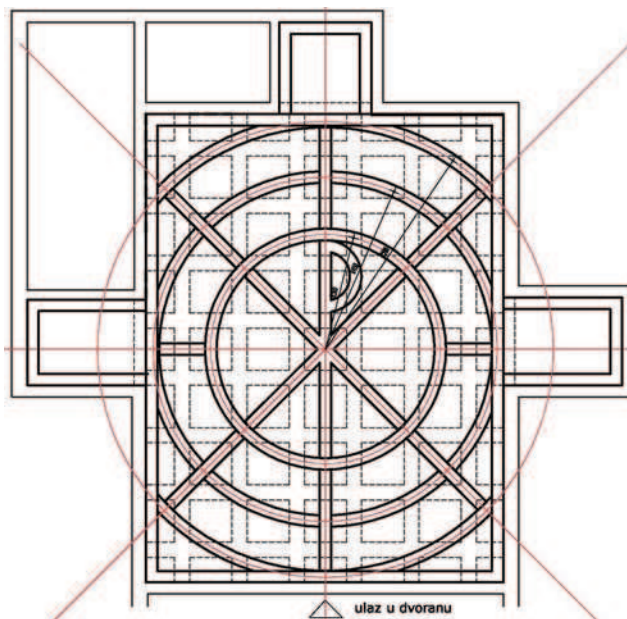

Сл. 7. Осликани зидови централног перистила и осликана тирафо-стианица

околности које са собом носе технолошки захтеви или неподвижене ситуације током извођења, али и елементи чији настанак ствараоци грађевине не могу потпуно рационално објаснити. Ови последњи представљају онај део пројекта који су аутори желели да изгледа баш тако, јер су га тако замислили, некад и не знајући сигурно да ли ће након извођења они испуни-ти њихова очекивања. За детаље настале на класичним принципима, приликом чијег пројектовања увек тачно одредимо све пропорције и димензије уз читање постојећих канона, чини се да смо могли баш исте такве да нацртамо као скицу без размаравања и да би били једнако складни и прикладни за нашу грађевину као они које смо прецизно одредили. Класични принципи не припадају само антици из које потичу већ свим периодима, свима нама су блиски и увек осећамо да ли су испуњени или не самим погледом на неки архитектонски елемент. Грађевине које данас стварамо с мноштвом детаља из архитектонских дела прошлих векова јесу савремене јер у њима бораве савремени људи чије класичне амбијенте они прихватају као своје. Савремена архитектура може постојати и остати савремена и уз обраћање јонском стилском реду, мозаику с митолошким представама или наглашавањем улазних делова постављањем тимпанона.

Грађевина *Domus Scientiarum Viminacium* носи карактеристике научне, културно-образовне, изложбе-

Сл. 8. Мозаичке представе у изложбеном простору и у рекреативном делу грађевине

не и туристичке установе, које јој додељују садржаји и активности у њој. Представља и грађевину о чијем се обликовању и разлогу постојања може расправљати у оквиру области архитектуре и савременог пројектовања, као и заштите културног наслеђа, његовог очувања и презентације, аутентичности и интегритета археолошког налазишта, у овом случају Виминацијума. Својом диспозицијом ова грађевина се уклапа у слику равне, непрегледне површине испод које лежи античка

Документација пројекта Виминацијум Археолошког института Београд

Сл. 9. Археолошко налазиште Виминацијум и трађевина *Domus Scientiarum Viminacium*

архитектура. Као централни део завршне зоне археолошког парка, постала је његов нераздвојив део и један од чинилаца његовог интегритета (сл. 9).³ Важно је наћи меру испуњавања аутентичности и увек посматрати целокупан живот једног простора, његово преживљавање, трајање и дух места, и у складу с тим одлучити која је мера коју можемо прихватити у обиму интервенција

и који ниво аутентичности и интегритета достижемо. Потрага за испуњењем ова два услова требало би да буде различита за сваки споменик или место.

Емилија Николић, архитекта
Археолошки институт у Београду
emilij@gmail.com

³ Е. Nikolić, *Putevima razvoja jednog arheološkog parka: Domus Scientiarum Viminacium*, у: Археолошки институт Godišnjak 2011. godina, ур. Весна Бикић, Снежана Голубовић, Драгана Антоновић, Археолошки институт, Београд 2012, 68.